

Svejk és Don Quijote

„E. I. önkéntes” hetvenedik születésnapjára

Nincs még egy költő mai irodalmunkban, aki olyan kiméletlenül állítaná pellengérré egykori önmagát – no és korát –, mint **Eörsi István**, aki ma tölti be hetvenedik életévét, és ebből az alkalomból párját ritkító önironikus vallomáskötettel, 1949 és 1956 között írt verseinek dokumentumaival s ezek utólagos magyarázataival „lepte meg” magát és olvasóit. Megejtően szókimondó valamennyi műfajban. Írjon verset, novellát, drámát vagy publicisztikát – eltökélt, ám magányos szabadságharcosnak mutatkozik, aki nem fogja be „pörös száját”. A Népszava hasábjain is kérlelhetetlenül „mondja a magáét” vitriolos jegyzeteiben – de ironiája akkor sem hagyja cserben, ha saját tetteit mérlegeli.

Lukács György egykori tanítványa „E. I. önkéntes” néven emlegeti magát verseiben, és Adytól, József Attilától, Bálint Györgytől örökölt közéleti hevülettel igyekszik érvényt szerezni lehangoló tapasztalatai ellenére is tisztán megőrzött eszméinek. „A tizenkilencedik század / párolt és szűrt nedűire vágyom: / hiperforradalmi álmom. / Kerek és tiszta igazságok / be nem köpdösött tükreire” – vallja meg régi keletű ideáit. Korszerűtlen volna tehát az örök ellenzéki csillapíthatatlan hevülete? Inkább tiszteltre méltóan következetes.

Az író egyéniségét és korát nemcsak a művek témái, hanem formai jellegzetességei is tükrözik. Az 1952-ben József Attila-díjjal jutalmazott költő 1956 decemberétől 1960 augusztusáig a börtönversek műfajában is kénytelen volt jeleskedni, miután a forradalom leverését „új Bach-korszak” közeledtének értékelte egy költeményében. Szögek című kötete utószavában azt írta magáról: „Minthogy felnőtt korom döntő élménye az 1956-os forradalom és az ezt követő megtorlás volt, kívül rekedtem a társadalmi közmegegyezésen. Folyvást trükkökhöz, ürügyekhez kellett folyamodnom, Don Quijotét Svejkkal ötvözve, annak érdekében, hogy újból és újból kipakolhassam cókómómat, »húst árusítva a halpiacon«.”

A fonákdramaturgiát kedvelő sors arról is gondoskodott, hogy a földi örömeket zabolátlanul kedvelő, jó kedélyű „Svejk” ünnepnapjait tragikusra hangolja. 1958. június 16-án, 27. születésnapján, a börtönben értesült Nagy Imre és társai kivégzéséről. „Azóta másképpen élek. / Kinőtt belőlem is a gyom. / Gyilkosok között füttyörészek / s tudom hogy tudják hogy tudom” – írta húsz évvel később, ismét a születésnapján. Vigaszra azóta sincs ok: „Halkul szégyenszemre a gyász. Halhatatlan az árulás.”

Ez a feldolgozhatatlan tapasztalat lehet a forrása az ünnepelt elapadhatatlan társadalmi indulatainak – és irigylésre méltó kortalanságának. De Svejk tragédiákon felülemelkedő humora nélkül Don Quijote sem bírná hosszú távon a harcot. Ne tágítsanak továbbra sem egymás mellől!

Valachi Anna

Eörsi Istvánt, a Palatinus Könyvkiadó állandó szerzőjét ma 21 órakor a Kamra Színházban köszöntik 70. születésnapján. A meghívó szerint „szórakoztatásunkról a szerző maga gondoskodik, köszöntéséről, már megjelenésünkkel is, a barátai. Szeretettel várunk mindenkit, aki valami miatt szereti őt.”